

Medalles que honoren metges i farmacèutics catalans*

JAUME CASAS I JOSEP M. SUNE

Càtedra d'Història de la Farmàcia i Legislació.
Facultat de Farmàcia. Barcelona.

Les medalles, des de la seva primera aparició en temps dels romans, han constituït uns excel·lents documents històrics per a commemorar esdeveniments i honorar personatges.

Dins la Numismàtica, les medalles es consideren éssers físics, que sense tenir el valor comercial d'intercanvi reservat aquest a les monedes, són encunyades per a donar constància de determinades celebracions o personatges. Són, sens dubte, un fidel reflex de les vicissituds socials i constitueixen una singular mostra de la cultura del país que les emet, al marge de les connotacions històriques pròpies de cada medalla.

Catalunya ha sabut honorar amb medalles i plaques molts dels seus insignes ciutadans, i els seus professionals de les Ciències de la Salut no havien d'ésser una excepció. En aquest treball s'intenta recollir exemplars numismàtics que enclouen en llur composició metges i farmacèutics nascuts a Catalunya, i d'altres que, sense ésser oriünds, han desenvolupat gran part de la tasca professional a terres catalanes

No es pretén fer una recopilació exhaustiva de totes aquestes peces numismàtiques, sinó treure a la llum pública un conjunt de medalles i plaques, en gran part desconegudes.

* Comunicació presentada al IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana (Poblet, 1985).

Unicament tres farmacèutics catalans han aparegut gravats a les medalles i, curiosament, el motiu d'encunyació en tots tres casos fou per activitats alienes a la seva condició: *Salvador Andreu i Grau* (Barcelona, 1841-1928), il·lustre farmacèutic i fundador dels laboratoris que porten el seu nom, en un exemplar de bronze argentat (50 mm) (Fig. 1) de la sèrie realitzada per Pujol titulada «Catalans Il·lustres», per haver estat el promotor de la urbanització de la muntanya del Tibidabo, com es cita en el dors, sota l'escut de la Ciutat Condal. *Josep Agell i Agell* (El Maresme, 1882 — Barcelona, 1973) en una medalla de bronze (45 mm) (Fig. 2) encunyada en ocasió del «Saló Internacional de la Química» (Expoquímia 75) celebrat a Barcelona l'any 1975. Finalment, *Josep Vilaret i Montfort* (Barcelona, 1924—), farmacèutic barceloní, fundador de la societat cultural «Amics del Romànic» tal com figura a l'anvers de la peça que aquesta societat va manar encunyar amb motiu de les seves cent excursions culturals. Aquesta medalla (Fig. 3), amb una tirada limitada de 100 exemplars, es va realitzar en bronze de 60 mm i fou gravada per Vallmitjana el 13 de desembre de 1981.

D'entre els professionals de la Medicina, potser hagin estat els oftalmòlegs els més gravats en peces numismàtiques, possiblement degut a la ben guanyada fama internacional que poseix l'oftalmologia catalana. La família Barraquer i Hermenegild Arruga en són un clar exemple.

L'Institut Barraquer té establerta una medalla de premi (50 mm) de coure en la que hi figura gravat el bust del primer oftalmòleg de la família, *Josep Antoni Barraquer i Roviralta* (Barcelona, 1851-1924), amb el seu fill, *Ignasi Barraquer i Barraquer* (Barcelona, 1884-1965), que també ho està en altres dues peces amb el mateix anvers: una d'elles i l'altre, fou emesa amb ocasió del «1er Forum Oftalmològic» celebrat a Bogotà (Colòmbia), l'any 1970. Aquestes dues medalles foren realitzades per Calicó en bronze daurat (50 mm) (Fig. 4 i 5).

Dos fills d'aquest últim Barraquer, oftalmòlegs també tots dos, estan igualment plasmats en exemplars numismàtics. *Josep Ignasi Barraquer i Moner* (Barcelona, 1916—), resident a Bogotà, en una medalla de bronze daurat (51 mm) (Fig. 6) realitzada també per Calicó, de la que s'encunyaren 400 unitats; en el dors hi figura el símbol de la «Societat Internacional de Queratoplàstia Refractiva». *Joaquim Barraquer i Moner* (Barcelona, 1917—), resident a Barcelona, en una altra d'iguals característiques que l'anterior (Fig. 7), patrocinada pel «Forum Oftalmològic» amb motiu del centenari del naixement del seu pare, el qual, a la vegada, està també dibuixat al dors de la peça, dins d'un quadrat que conté les llegendes al·lusives.

No acaba aquí la representació numismàtica de la família Barraquer, ja que un cosí d'Ignasi Barraquer i Barraquer, *Lluís Barraquer i Ferré* (1887-1959), figura gravat al costat de *Belarmino Rodríguez Arias* (1895—) i *Antoni Subirana i Oller* (1903—), neuròlegs tots tres, en una peça encunyada amb motiu del 25 aniversari de la fundació de la «Societat Espanyola de Neurologia», celebrat l'any 1974. Aquest exemplar (Fig. 8) fou realitzat per Pujol amb un mòdul de 50 mm, encunyant-se'n tres peces en or, 10 en argent i 250 en llautó encourat.

L'altre gran oftalmòleg citat era *Hermenegild Arruga i Liró* (Barcelona, 1886-1972) que va prodigar per tot el món la seva mestria com bé indica la inscripció de sota els seu bust de la placa de 330 × 600 mm, realitzada per O. Gallo de Bogotà, i que li va dedicar l'Hospital Espanyol de Rosario (Ar-

1

2

3

8

4-5

R-4

R-5

6

7

11

12

gentina) durant la seva estada el desembre de 1948. També, es troba en una peça de la sèrie «Catalans Universals» de Calicó en bronze daurat (50 mm); al dors de la medalla hi ha una inscripció que diu: «ET FACTA EST LUX», que simbolitza l'acció curativa de l'oftalmologia (Fig. 9 i 10).

La ginecologia està numismàticament present amb dos dels seus especialistes: *Jaume Balagueró i Pedrol* (Barcelona, 1908- Lleida, 1977), que va exercir aquesta branca de la Medicina a Lleida des del 1934 i que, a més, fou un dels capdavanters de la numismàtica mèdica a Espanya; fou gravada en el seu honor una medalla en bronze (60 mm) (Fig. 11) per J. Pràdler de Checoslovaquia, amb motiu de la seva estada a aquell país. El ginecòleg i historiador *Jesús Pérez Rosales* (Manila, 1896-?) fou homenatjat amb dues medalles: l'una, en coure (60 mm) (Fig. 12), realitzada per A. Llopis i encunyada per Vallmitjana, patrocinada per la Diputació Provincial de Barcelona en ocasió de la seva donació a la vila de Sitges del «Museo Maricel», i l'altre, per Pujol en llautó argentat (35 mm) (Fig. 13) amb ansa, per l'Ajuntament de Sitges en declarar-lo fill adoptiu; en el dors d'aquestes peces es pot apreciar l'escut de la Diputació de Barcelona i de l'Ajuntament de Sitges, respectivament.

En aquestes mostres medallístiques no hi podien faltar els professionals sanitaris dedicats a la cirurgia.

Salvadó Cardenal i Fernández (València, 1852- Barcelona, 1928) està honorat en una exemplar de bronze (50 mm) (Fig. 14) encunyat l'any 1925 amb motiu de les seves noccs d'or científiques.

Joaquim Danés i Torres (Olot, 1888-1960), també gran historiador i notable col·leccionista numismàtic, està gravat en una medalla fosa de bronze (75 mm) (Fig. 15) realitzada per M. Traite (?) i que el «Cercle Filatèlic i Numismàtic d'Olot» li va dedicar com homenatge a les seves activitats culturals.

Tres medalles perpetuen, fins ara, a *Josep Trueta i Raspall* (Barcelona, 1897-1977): les sèries comercials ja esmentades de «Catalans Universals», de Calicó en bronze daurat (50 mm) (Fig. 16) i «Catalans Il·lustres» de Pujol en llautó argentat (50 mm) (Fig. 17), així com una altra col·lecció comercial titulada «Espanyols Universals del segle xx» del «Instituto Numismático» dissenyada per M. Prieto, en bronze (80 mm) i en argent (40 mm) (Fig. 18), en el dors de la qual s'albira un altre simbolisme del gran arbre de la vida, amb generós fullam i ple de fruits amb evidents ferides que han estat vençudes, curades, per la Ciència de la Cirurgia i el vigor de les seves arrels; un grafisme amb idèntic simbolisme, consistent en un pitxer recompost, està gravat en el dors de la medalla de la primera de les sèries citades.

Per últim, *Pere Virgili i Ballvé* (Vilallonga del Camp, 1699- Barcelona, 1776), considerat el restaurador de la cirurgia a Espanya, està plasmat en dues peces: en una, el seu bust figura en el dors d'un exemplar (50 mm), encunyada per Calicó en bronze daurat (40 unitats) i en argent (60 unitats) a instàncies de la promoció de metges de la Facultat de Medicina de Barcelona de l'any 1944 amb motiu de la celebració del seu 40 aniversari professional; en el dors de la peça (Fig. 19), ocupant tot el camp, es mostra una vista de la façana principal de la Facultat. En l'altra peça està representat conjuntament amb *Antoni de Gimbernat i Arboç* (Cambril, 1724- Madrid, 1816), un altre insigne de cirurgia de finals del segle XVIII i principis del XIX, editada aquesta (Fig. 20) per la Associació de Cirurgia de Barcelona en dues versions, catalana i castellana; en el dors, es pot apreciar una mà amb un

9

12

15

13

18

16

17

21

10

gran ull en el seu interior, símbol de la Cirurgia. Aquest exemplar fou dissenyat per Josep M. Subirachs i fabricat en mòdul de 60 mm amb ansa, en bronze (400 unitats) i argent (15 unitats); i en coure (400 unitats) i en argent (15 unitats), les versions en català i castellà, respectivament.

Entre els personatges d'altres especialitats mèdiques que han estat gravats en medalles i plaques, es poden citar el dermatòleg *Jaume Peiry i Rocamora* (Reus, 1877 — Barcelona, 1951) a qui fou entregada una placa dedicada pels seus antics alumnes l'any 1930, en coure (59 × 59 mm) (Fig. 21), obra de E. Monjo, com homenatge per les seves noces d'argent docents, coincidint, a més, amb la celebració del «1er Congrés Internacional de càncer de pell».

El catedràtic de farmacologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, *Francesc García-Valdecasas*, que si bé va nàixer a Còrdova l'any 1910, ha realitzar tota la seva tasca docent i professional a terra catalana, fou homenatjat amb un exemplar encunyat per Calicó en bronze daurat (50 mm) (Fig. 22) pel Departament de Farmacologia amb ocasió de celebrar les seves noces d'argent al cap de la mateixa; a la part superior del dors de la medalla es pot apreciar l'escut de la Universitat de Barcelona.

Una medalla fou encunyada per a celebrar el cinquantenari de la fundació del servei públic d'Estomatologia a Barcelona i honorar el seu fundador, *Joan Carol i Montfort* (Manresa(1889-). Fou modelada per l'escultor Joan Rebull i realitzada pel joier Serrahima. En una cara hi figura la seva imatge i a l'altra una vista de la façana de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau (Fig. 23). Se'n encunyaren 200, de 65 mm, numerades, en bronze, de les quals una placada en or i altra en argent. El servei fou el primer d'assistència bucodental establert al nostre país i funcionà a l'antic Hospital del carrer del Carme fins l'any 1929, quan tots els serveis hospitalaris es traslladaren a l'Hospital de Sant Pau.

Francesc Duran i Reyans (Barcelona, 1889 — New Haren, EE. UU., 1958), eminent investigador, està representat en una peça patrocinada pels organitzadors del «V Congrés Nacional de Bioquímica», celebrat a Barcelona l'any 1971, e inclòs el seu bust a l'anvers de la medalla de bronze argentat (50 mm) (Fig. 24) encunyada per Pujol, en honor a la seva important contribució al desenvolupament de la bioquímica mèdica. Un altre, amb el mateix cognom però de diferent vessant professional, la hematologia, *Frederic Duran i Jordà* (Barcelona, 1905 — Manchester, Anglaterra, 1957), fou també plasmat en una altra peça de bronze argentat (50 mm) (Fig. 25) de Pujol, editada per l'Associació de Donants Voluntaris de Sang de l'Hospital de Sant Pau.

Jacint Laporta i Mercader (Barcelona, 1854 — Torrelles de Llobregat, 1938), que, al marge del exercici mèdic, destacà com escriptor i historiador, fou honorat amb una medalla de coure (50 mm) (Fig. 26), dissenyada per J. P. Ripoll i encunyada per Vallmitjana, patrocinada per la secció d'Investigacions Històriques del Cercle Filatèlic i Numismàtic de Sants-Hostafracs, en el segon aniversari de la seva mort.

Agustí Pedro i Pons (Barcelona, 1898-1971), conegut familiarment a Catalunya com al «Doctor Pere Pons», fou inclòs a la sèrie «Catalans Il·lustres» i honorat, com esmenten les llegendes del dors, amb una medalla de coure argentat (50 mm) (Fig. 27), obra de Pujol.

19

22

20

23

24

25

26

27

28

Tampoc podia mancar perpetuat en medalles, un altre català universal, especialista en urologia, *Antoni Puigvert i Gorro* (Sta. Coloma de Gramanet, 1905-), fundador de l'Institut que porta el seu nom, de prestigi mundial i del qual està dibuixada la façana en el dors de la peça en bronze daurat (50 mm) (Fig. 28) que li va dedicar Calicó en la sèrie «Catalans Universals».

L'any 1932, la Fàbrica Nacional de Moneda i Timbre de Madrid va encarregar un projecte a l'escultor F. Marés per homenatjar el centenari del naixement del bacteriòleg descobridor de la vacuna contra el còlera, *Jaume Ferrán i Clúa* (Corbera de Terra Alta, 1852 — Barcelona, 1929). En aquesta magnífica medalla de coure (57 mm) (Fig. 29) es destaca el seu bust a l'anvers i, al dors, un llum de ganxo, un microscopi i un llibre situat sobre la imatge d'un laboratori que va servir al savi per a realitzar els seus descobriments.

Un altre metge destacat per les seves tasques alienes a la sanitària i reflectit a les medalles és *Salvador Vilaseca i Anguera* (Reus, 1896-1971), historiador, paleontòleg i publicista. El seu cap està representat en una medalla fosa de bronze (89 mm) (Fig. 30), obra de Ramon Ferran, amb 225 exemplars de tirada, que va manar encunyar la Junta d'Edicions «Rosa de Reus» de la seva ciutat natal, en commemoració del 500 aniversari de l'aparició del llibre català, l'any 1974.

En aquest apretat resum de metges i farmacèutics gravats en numismàtica, s'han deixat pel final aquells personatges que han destacat a més a més en la vessant pública i política. *Bartomeu Robert i Yarzabal* (Tampico, Mèxic, 1842 — Barcelona, 1902) que fou batlle de Barcelona, motiu pel qual figura plasmat en dues medalles i una placa. Una de les medalles (Fig. 31), en coure argentat (50 mm) de Pujol, fou encunyada l'any 1977 per la Comissió de Restauració del monument que té dedicat a Barcelona; l'altra (Fig. 32), en coure i argent (36 mm) fou dissenyada per S. Benito i Díaz Rodiles i pertany a la sèrie que honora personatges catalans titulada «Fargaires de la Generalitat de Catalunya». La placa, de coure amb una bany d'argent (38 x 53 mm) (Fig. 33), fou realitzada per «Artista Medallística» de Barcelona, l'any 1901.

Per últim, *Jordi Pujol i Soley*, actual president de la Generalitat, té per aquesta raó, quatre exemplars; dos pertanyents a sèries ja esmentades, «Catalans Il·lustres» (Fig. 34) i «Fargaires de la Generalitat de Catalunya» (Fig. 35), i els altres dos, en dues sèries, també comercials, en les que hi està gravat com a quart president (Fig. 36), o acompanyat dels seus predecessors al càrrec (Fig. 37). Les dues últimes peces es fabriquen en or, argent i bronze en diferents mides, sent el seu disseny obra de Lluís Torrens i Díaz Rodiles (Mundial de Acuñaciones) i de Josep M. Vallcorta (Ramisa), respectivament.

Com es pot veure, els personatges representants en peces numismàtiques amanollen un important ventall d'especialitats sanitàries, però no es pot oblidar que molts d'ells han estat plasmats per raons marginals a la seva vessant professional.

També, cal destacar que la major part de les medalles i plaques citades han estat encunyades en anys recents. Això, confirma l'evolució que ha tingut en el seu conjunt la numismàtica catalana i espanyola.

Finalment, ressenyar que les peces exposades són un primer compendi d'exemplars relacionats amb les Ciències de la Salut i que deixa el camí

29

31

32

30

33

34

35

36

37

obert a possibles aclariments, ampliacions i troballes de tot aquest i altre material numismàtic que es dediqui a honorar els professionals sanitaris.

Relació de personatges

- Agell i Agell, Josep
- Andreu i Grau, Salvador
- Arruga i Liró, Hermenegild
- Balagueró i Pedrol, Jaume
- Barraquer i Barraquer, Ignasi
- Barraquer i Moner, Joaquim
- Barraquer i Moner, Josep Ignasi
- Barraquer i Ferré, Lluís
- Barraquer i Roviralta, Josep Antoni
- Cardenal i Fernández, Salvador
- Carol i Montfort, Joan
- Danés i Torres, Joaquim
- Duran i Jordà, Frederic
- Duran i Reynals, Francesc
- Ferrán i Clúa, Jaume
- García-Valdecasas, Francesc
- Gimbernat i Arboç, Antoni de
- Laporta i Mercader, Jacint
- Pedro i Pons, Agustí
- Pérez Rosales, Jesús
- Peyri i Rocamora, Jaume
- Puigvert i Gorro, Antoni
- Pujol i Soley, Jordi
- Robert i Yarzabal, Bartomeu
- Rodríguez Arias, Belarmino
- Subirana i Oller, Antoni
- Trueta i Raspall, Josep
- Vilaret i Montfort, Josep
- Vilaseca i Anguera, Salvador
- Virgili i Ballvé, Pere

BIBLIOGRAFIA

- BALAGUERÓ, J. i Ll: «Les Medalles Mèdiques a Catalunya». Actes del I Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana. Vol. I. Barcelona, 1970. Pàgs. 174-8.
- CASAS PLÀ, J.: «La Farmàcia en la Numismàtica». Tesi Doctoral. Inèdita. Barcelona, 1984-5. Pàgs. 353-4, 356 i 523.
- Les dades biogràfiques dels personatges han estat extretes, majoritàriament, de «Gran Enciclopèdia Catalana», T. 15. Barcelona, 1970-80.
- «Medalla del Dr. Jaime Ferrán». Numisma II (4) 51 (1952).